

Active Support

Een handreiking voor de ondersteuning aan mensen met een beperking

Martin de Vor

© 2014, Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudiging uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

NUR 860, 895

ISBN 978 90 232 5282 5

Met de aankoop van dit boek steunt u een goed doel. Van elk verkocht boek gaat één euro naar Sjami-Tari-Us, een dagbestedingsproject voor kinderen en jongvolwassenen met een beperking op Bali, Indonesië. <http://www.sjakitarius.nl/>

De cartoons in dit boek zijn getekend door Fred Thie uit Eemnes. fredthie@ziggo.nl

De foto's in dit boek zijn gemaakt door Nico Bierlaagh uit Laren, <http://www.nicobierlaagh.nl/>. De foto's zijn genomen op de Waterweg in Putten, dit is een woon- en dagbestedingslocatie van Philadelphia voor cliënten met een intensieve ondersteuningsvraag.

Omslagschilderij: 'De wereld in hokjes' van Joy Meeuwsen is gemaakt op Kunstcentrum Kijkooor. Kijkooor maakt onderdeel uit van Sherpa: kunstcentrumkijkooor.sherpa.org

Omslagontwerp: Kim Boeren, Viesrood grafisch en interactief ontwerp, Zwolle

Zetwerk: LINE UP boek en media bv, Groningen

Grafische verzorging: Koninklijke Van Gorcum, Assen

Inhoud

Voorwoord VII

Dankwoord VIII

Inleiding IX

1	Visie en achtergronden	1
1.1	Doel	2
1.2	Achtergrond	3
1.3	Kenmerken	4
1.4	Werkwijze	5
2	Methodiek	7
2.1	Talentenposter	8
2.2	Positieve beeldvorming	12
2.3	Activiteitenplan	14
2.4	Gelegenheidsplan	25
2.5	Instructieplan	32
2.6	Ondersteuningsplan	41
2.7	Methodische cyclus	43
3	Gedrag en communicatie	47
3.1	Uitgangspunten	49
3.2	Niveaus van ondersteuning	54
3.3	Omgaan met moeilijk verstaanbaar gedrag	56
3.4	Ondersteuningsstijl	59
4	Aanvullende methodieken	61
4.1	Sociale netwerkontwikkeling	62
4.2	Bruggen bouwen naar de wijk	65
4.3	Werken in de driehoek familie-cliënt-begeleiding	66
4.4	Persoonlijke toekomstplanning	67

4.5	Triple C	68
4.6	ASS-wijzer	69
4.7	Videoanalyse	70
5	Implementatie	73
5.1	Implementatieplan	74
5.2	Borging	75
5.3	Competenties	77
6	Wetenschappelijk kader	81
6.1	Kwaliteit van bestaan	83
6.2	Leertheorie	87
6.3	Herstel van het gewone leven	88
6.4	Sociale rolversterking	89
Nawoord 95		
Bijlagen		
1	Talentenposter	98
2	Positieve beeldvorming	99
3	Activiteitenplan	100
4	Gelegenheidsplan	101
5	Instructieplan	102
6	Behoeftenlijst	103
Literatuur/websites 104		

Voorwoord

Active Support is een werkwijze om de kwaliteit van bestaan van mensen met een beperking systematisch te verrijken. Het bestaat uit een visie en een methodiek, waarbij de visie richting geeft aan de uitvoering van de methodiek; visie en methodiek zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Active Support geeft waardering en erkenning aan mensen met een beperking en zoekt aansluiting bij het gewone leven. De methodiek stimuleert de eigenheid en zelfredzaamheid van mensen met een beperking, maar bevordert ook de samenwerking met hun begeleiders. Uiteindelijk draait het om het vergroten van eigen invloed en het stimuleren van persoonlijke groei; Active Support wil bijdragen bij aan empowerment en sociale inclusie van mensen met een beperking. De positieve effecten zijn door wetenschappelijk onderzoek meerdere malen aangetoond. Deze bevindingen en de positieve ervaringen van de auteur met Active Support vormen de aanleiding tot het schrijven van dit boek. Dit boek is bedoeld om als handreiking te gebruiken in de dagelijkse praktijk en als inspiratie voor het handelen van begeleiders. De opbouw van de hoofdstukken heeft een herkenbare structuur, steeds wordt begonnen met de doelstelling van het desbetreffende onderwerp, gevolgd door de achtergronden, de kenmerken en tot slot de werkwijze. De vele casuïstiekbeschrijvingen dienen als illustratie voor de toepassingsmogelijkheden in de praktijk. Ik wens u leesplezier met dit boek en succes met de uitvoering van Active Support. Ik hoop dat u na het lezen van dit boek mijn enthousiasme voor Active Support kunt delen.

Het werkmateriaal van de methodiek kan worden gedownload via www.active-supportnederland.nl, daar is ook meer achtergrondinformatie te vinden.

Martin de Vor

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar iedereen die heeft bijgedragen om dit boek tot stand te brengen.

In het bijzonder noem ik Ruud Geus en Dries Vos, zij hebben meegelezen en hun feedback op de tekst was inspirerend en motiverend. Paul Anzion gaf advies bij de opzet van de structuur van het boek. Bovendien hebben Paul en ik ons twee keer drie dagen teruggetrokken in de bossen van Doorn om in alle rust ieder aan een eigen boek te werken. Fred Thie tekende de cartoons en Nico Bierlaagh is verantwoordelijk voor de prachtige foto's in dit boek. Mijn dank gaat uit naar de cliënten en begeleiders van Philadelphia voor hun medewerking aan de foto's. Tot slot dank aan mijn vrouw, Kitty van der Werf, voor het vertrouwen en de ruimte die zij bood om het schrijfwerk te verrichten. Het schrijven van dit boek heb ik ervaren als een proces starten, doorgaan, opnieuw beginnen en weer doorgaan; ik ben verheugd dat het uiteindelijke resultaat voor u ligt.

‘Ever tried, ever failed, no matter, try again, fail again, fail better’
– Samuel Becket

Inleiding

‘Ik merk dat mensen wel eens denken, och wat schattig, gehandicapten die iets doen. Maar er is niets schattigs aan, ze doen gewoon waar ze goed in zijn en ze zijn gewoon wie ze zijn.’

– Torre Florim van popgroep ‘De Staat’ in Markant mei 2013, naar aanleiding van een cd die hij samen met mensen met een verstandelijke beperking heeft gemaakt.

In de jaren tien van deze eeuw verscheen het boek *Persoonsgerichte planning en Active Support, een eerste praktijkverkenning*, geschreven door Ruud Geus (2006). Dit boek is het eerste Nederlandse boek over Active Support, waarin de methode en een bijbehorend trainingsprogramma worden beschreven. In het laatste deel van dit boek is verslag gedaan van een pilotproject bij een woonlocatie van 's Heeren Loo in Lelystad en een woonvoorziening van Reinaerde in Nieuwegein. Onder begeleiding van Vilans werd op deze locaties een start gemaakt met de invoering van Active Support in Nederland. De pilot bevatte onder meer de uitvoering van het trainingsprogramma. Na het succes van de pilot heeft Active Support zich als een olievlek over het land verspreid. Daardoor is de vraag naar een handreiking voor begeleiders ontstaan.

Dit boek is vooral geschreven voor begeleiders. Hiermee worden professionals bedoeld die mensen met een verstandelijke beperking in hun dagelijks leven ondersteunen. Deze begeleiders kunnen werkzaam zijn in diverse sectoren van de ‘gehandicaptenzorg’; wonen, dagbesteding en vrijetijdsbesteding. Ook voor orthopedagogen/psychologen, logopedisten, leraren en coaches werkzaam in de ondersteuning aan mensen met een beperking is dit boek bruikbaar. Al deze beroeps-groepen worden in dit boek onder één noemer geplaatst: begeleiders. Naast begeleiders is dit boek ook geschreven voor leden van het sociaal netwerk rondom de persoon met een beperking, zoals familie, vrienden, burens en kennissen. Zij hebben immers een belangrijke positie in het leven van mensen met een beperking.

Een andere veelgebruikte term is 'cliënt', oftewel 'persoon met een beperking'. Hiermee worden cliënten bedoeld van zorginstellingen, mensen met een verstandelijke beperking die aangewezen zijn op langdurige zorg. De naam cliënt is gekozen omdat het gaat om mensen met een beperking die diensten ontvangen. Deze diensten worden geleverd door professionele hulpverleners, in dit geval begeleiders. Active Support heeft betrekking op die geleverde diensten en gaat over de geboden ondersteuning. De samenwerking tussen cliënt en begeleider is een essentiële factor voor het slagen van de methodiek.

Tot slot wordt de term 'activiteit' veel gebruikt. Het gaat hier niet om activiteiten in engere zin, maar in het kader van Active Support is het begrip 'activiteit' veelomvattend. Alle handelingen die een persoon kan verrichten worden als activiteit bestempeld. Dit kan variëren van het open draaien van de kraan tot en met het bezoeken van een concert. Naast arbeidsmatige, creatieve, maatschappelijke, bewegings- of vrijetijdsactiviteiten worden alle taken met betrekking tot zelfverzorging en huishouding in dit boek als een activiteit beschouwd.

Het boek is geschreven als een handreiking voor de praktijk, na het lezen kunnen begeleiders er direct mee aan de slag. Met Active Support wordt gewerkt aan verbetering van de kwaliteit van bestaan van mensen met een beperking. In de samenleving zijn mensen met een verstandelijke beperking een kwetsbare groep die in het heden en verleden vaak is gemarginaliseerd. Gelukkig wordt hun positie in de samenleving langzamerhand steeds sterker en meer zichtbaar. Dit is onder andere merkbaar doordat de belangenbehartiging toeneemt. Van oudsher zijn ouders c.q. familie een belangrijke vertegenwoordigende groepering geweest, maar sinds de jaren negentig van de vorige eeuw zijn ook mensen met een beperking zelf georganiseerd in belangenverenigingen. 'Onderling Sterk' is daar een goed voorbeeld van. Ook Erwin Wieringa (2011) kan als belangenbehartiger genoemd worden, hij is een voorvechter van mensen in de marge.

Active Support is een manier van werken die dicht bij het gewone leven staat, maar veraf kan staan van de dagelijkse realiteit in instellingen. Zeker is dat Active Support niet zomaar ingevoerd kan worden in een organisatie, draagvlak voor deze manier van werken binnen de gehele organisatie is een voorwaarde. Implementatie van Active Support vraagt om een nauwkeurige analyse van de huidige praktijk en een uitgewerkt implementatieplan.

De totstandkoming van dit boek is gebaseerd op een jarenlange ervaring met Active Support door de auteur door middel van het begeleiden van projecten, het doen van onderzoek en het geven van trainingen. Voorts heeft de auteur in samenwerking met Dries Vos voor vertegenwoordigers van verschillende organisaties een studiereis naar Wales georganiseerd. Wales is de bakermat van Active Support. Naast de praktijk spelen de theorie en de wetenschappelijke onderbouwing een belangrijke rol in dit boek. Het positieve effect van Active Support is vele malen

wetenschappelijk onderzocht en aangetoond. Daarom mag Active Support zich als een van de weinige methodieken in de gehandicaptenzorg 'evidence based' noemen.

‘Het is tijd voor een revolutie! Het is niet de handicap die mensen klein houdt, maar de mentaliteit. Laat mensen doen wat ze zelf kunnen, onthandicappen noem ik dat. ’

– Joy van der Stel, in Markant, mei 2013.

Visie en achtergronden

‘ Niet de beperking maar de mens staat centraal. ’

1.1 Doel

Het doel van Active Support is om zo veel mogelijk kansen te creëren om nieuwe ervaringen op te doen en nieuwe vaardigheden c.q. nieuw gedrag te leren. Om vervolgens de ervaring en/of het geleerde verder in praktijk te brengen, stapje voor stapje, waardoor iedereen binnen het kader van zijn mogelijkheden zo veel mogelijk invloed uitoefent op zijn eigen bestaan. Het uitgangspunt van de methodiek is dat er sprake dient te zijn van een individueel traject om aansluiting te vinden bij de eigenheid van de persoon. Daarnaast wordt er aansluiting gezocht bij een gewoon leven. Ondanks deze individuele benadering wordt er bij voorkeur in kleine groepen gewerkt. Het werken in kleine groepen heeft als voordelen: het opdoen van sociale contacten, het leren samenwerken, het voorbeeld van anderen zien en door anderen bekrachtigd worden. Daarnaast geldt als uitgangspunt dat de resultaten van de ondersteuning zichtbaar moeten zijn: hoe objectiever de doelstellingen en criteria geformuleerd zijn, hoe betrouwbaarder de noodzakelijke evaluaties zijn.

De uitgangspunten van Active Support op een rijtje:

- mensen met beperkte verstandelijke mogelijkheden ontwikkelen zich voortdurend, ongeacht leeftijd of de ernst van de beperking;
- lege momenten zijn per definitie ingevuld;
- aansluiting vinden bij het gewone leven; actief zijn met dagelijkse bezigheden in en rondom het huis en in de wijk;
- veiligheid als voorwaarde om activiteiten te ondernemen en te leren;
- actieve betrokkenheid van het sociale netwerk;
- gebruikmaken van de mogelijkheden die de samenleving biedt;
- zo veel mogelijk controle uitoefenen op het eigen bestaan.

‘ Visie is onlosmakelijk verbonden met een methodiek, zonder visie is een methodiek stuurloos en verwordt die tot een beheersinstrument. ’

Empowerment en sociale inclusie zijn de belangrijke elementen in de visie van Active Support. Jacobs (2005) omschrijft empowerment als het versterken van capaciteiten om meer regie te krijgen over de eigen situatie en daar de verantwoordelijkheid voor te nemen. Empowerment heeft in het kader van Active Support de betekenis van het versterken van de persoon met een beperking, het voeren van regie over het eigen leven, zelfbepaling, invloed vergroten, eigen keuzes maken, autonomie en belangenbehartiging. Sociale inclusie is erop gericht dat mensen

met een beperking als volwaardige leden deelnemen aan de samenleving. Dit betekent niet alleen aanwezig zijn in de samenleving, maar ook actief participeren. Inclusie gaat over volledig opgenomen zijn binnen een sociale context. Deze context kan een volwaardig lidmaatschap van een sportclub zijn of een bewoner van een woonwijk tot en met volwaardig burgerschap in de Nederlandse samenleving. De visie van Active Support is van toepassing voor mensen met een beperking in de breedste zin van het woord. De methodiek wordt vooral gebruikt voor mensen met matige tot ernstige verstandelijke beperking. Juist ook voor hen gelden empowerment en inclusie, zoals Cuijpers en Zomerplaat (2003) dit illustreren met vijf indrukwekkende voorbeelden.

◀ *Lydian* is 39 jaar oud en werkt op een kringloopbedrijf, zij heeft een woning voor zichzelf in de stad. Op het kringloopbedrijf versnippert zij papier in opdracht van bedrijven uit de buurt. Daarvoor speelde haar leven zich voor het grootste deel af op een instellingsterrein waar zij vanaf haar zevende levensjaar woonde. Ondanks haar ernstige beperkingen en epilepsie redt zij zich tegenwoordig met passende ondersteuning prima. Zij leidt een leven waar zij zelf voor gekozen heeft. ‘Nu ik werk vinden mensen mij veel aardiger, ik kijk nu naar mensen en zeg goedendag.’ ➤

‘Voor mij is inclusie dan ook iets volstrekt vanzelfsprekends en een opdracht voor iedereen die zich aan buitensluiting wat gelegen laat liggen. ’

– Pieter Verdoorn in ‘Ondertussen’ van Erwin Wieringa.

1.2 Achtergrond

In de Anglo-Amerikaanse landen, waaronder het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten van Amerika, Australië en Nieuw Zeeland, is Active Support al jaren een veel toegepaste en gewaardeerde methode om mensen met een verstandelijke beperking te ondersteunen. Het is begonnen in Wales waar in de jaren negentig van de vorige eeuw grote instituten voor mensen met een beperking ontmanteld werden. Wat echter bemerkte werd was dat de instituutscultuur bleef voortbestaan in de kleinschalige voorzieningen voor wonen en dagbesteding. Men noemde dat destijds ‘hotelzorg’; veel te veel werd van de cliënten overgenomen en veel te veel werd voor hen bepaald. Cliënten waren niet in staat een eigen leven te leiden, de kwaliteit van bestaan was laag en de mate van hospitalisatie hoog. Indien men de operatie van ontmanteling tot een succes wilde maken moest er een inhoudelijke koerswijziging komen. Deze constatering is de reden waarom Active Support tot ontwikkeling is gekomen. David Felce (1996, 2000, 2001, 2002, 2003) en Edwin Jones (2001, 2005, 2007) werden de initiatiefnemers, vanuit de universiteit van Cardiff werden vele projecten in het werkveld geïnitieerd,

begeleid en gevolgd door wetenschappelijk onderzoek. Deze initiatieven bleven niet onopgemerkt voor de rest van het Verenigd Koninkrijk, al snel ontstond er belangstelling vanuit Engeland en Schotland. Na het succes in het Verenigd Koninkrijk ging Active Support de wereld over. In grote delen van Australië, Nieuw Zeeland en de Verenigde Staten wordt inmiddels gewerkt met deze methodiek. Het internationaal wetenschappelijk onderzoek is meegegroeid, dit maakt Active Support tot een evidence based methodiek. In Nederland startte de ontwikkeling met het gedachtegoed van 'Support', bekend geworden onder de naam 'Nieuwe kijk op zorg' vertolkt door Erwin Wieringa (1994). Ad van Gennep (2002, 2003) en Carolien Steman (1995,1996) zorgden voor een stevige onderbouwing van deze burgerschapsvisie en Krober (1997) droeg bouwstenen voor anders denken aan. Ook in Nederland werd een proces van ontmanteling van instituutzorg zichtbaar, Arduin in Zeeland is een hier een voorbeeld van; Van Loon (2001) beschrijft de positieve gevolgen voor emancipatie en zelfbepaling van mensen met een verstandelijke beperking. Active Support sluit naadloos bij deze ontwikkelingen aan. De introductie van Active Support in 2005 werd ondersteund door het toenmalige NIZW, het huidige Vilans. Ruud Geus (2006) kan genoemd worden als de initiator van Active Support in Nederland; vanuit een theoretisch perfectief is de methode bij Reinaerde en 's Heeren Loo in de praktijk gebracht. Na deze pilot is Active Support door meer zorgaanbieders in Nederland opgepakt, inmiddels is de methode in Nederland wijd verspreid. Ook het wetenschappelijk onderzoek heeft in Nederland een vervolg gekregen; in december 2009 verscheen een artikel over een onderzoek door de Universiteit Utrecht bij Reinaerde naar de effecten van Active Support in het vaktijdschrift NTZ.

‘ We give people their life back. ’

– Uitspraak van een begeleider in Cardiff, Wales.

1.3 Kenmerken

De belangrijkste kenmerken van Active Support; een manier om met mensen met een beperking samen te werken, in combinatie met een dagelijkse planning:

- gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek;
- 'person-centred', gericht op het individu;
- gericht op eigen regie;
- gericht op een menswaardige en stimulerende omgeving;
- gericht op betekenisvolle alternatieven;
- gericht op het bevorderen van empowerment en inclusie;
- gericht op verbetering van kwaliteit van bestaan;
- ook toepasbaar voor mensen met ernstige meervoudige beperkingen;
- vooruitkijkend en gewenst gedrag bevorderend;
- moeilijk verstaanbaar gedrag vermindert als neveneffect.

1.4 Werkwijze

Active Support is een werkwijze die voor alle mensen met een beperking van alle leeftijden toepasbaar is, omdat de mate van ondersteuning gevarieerd kan worden. Het is daarom te gebruiken voor mensen met lichte tot en met ernstige meervoudige beperkingen. Active Support kan toegepast worden als een non-verbale methode, voor cliënten met verbale vaardigheden is een verwante methodiek zoals oplossingsgerichte ondersteuning ook te gebruiken. Volgens John Roeden (2009) is ook deze methode gericht op empowerment. Mensen met een verstandelijk beperking zijn in meerdere of mindere mate aangewezen op langdurige professionele ondersteuning met als risico dat er afhankelijkheid van begeleiders ontstaat. Niet zelden wordt het leven deels of geheel van hen overgenomen. Deze afhankelijkheid leidt tot hospitalisatie. Active Support wil mensen hiervoor behoeven en biedt een ondersteuningsvorm die juist de autonomie en eigenheid van de cliënt bevordert. Specifiek staan het verminderen of voorkomen van hospitalisatie, het vergroten van eigen invloed en persoonlijke groei centraal.

Methodiek

‘ Een visie zonder methodiek leidt tot luchtfietserij, een methodiek zonder visie leidt tot beheersing, maar een visie met methodiek maakt dromen waar. ’

De methodiek van Active Support bestaat uit zeven stappen. In de methodiek wordt als eerste de beeldvorming van de persoon in kaart gebracht. Bij deze beeldvorming is de focus niet gericht op de beperkingen en problemen, maar juist op de talenten, voorkeuren en interesses. Deze beeldvorming omvat de talentenposter en de positieve beeldvorming. Zij dragen bij aan een evenwichtig persoonsbeeld, gericht op de mogelijkheden van het individu. Vervolgens gaat de aandacht uit naar een geordend, voorspelbaar, maar ook gevarieerd leven, waarin de eigen invloed toeneemt en de ontwikkeling bevorderd wordt. Om dit te bereiken wordt gebruikgemaakt van het activiteitenplan; dit is de derde stap. De vierde stap bestaat uit het opdoen van ervaringen wat methodisch wordt vertaald in het gelegenheidsplan. Voor het leren en ontwikkelen is het instructieplan ontwikkeld als vijfde stap. De zesde stap is het opnemen van succesvol afgeronde gelegenheids- en instructieplannen in het activiteitenplan. Tot slot worden alle gegevens geïntegreerd in het ondersteuningsplan waar de veronderstelde veranderende beeldvorming en perspectief worden aangepast. Active Support sluit aan bij het ondersteuningsplan dat door veel instellingen in Nederland wordt gebruikt, met name de onderdelen beeldvorming en perspectief. Active Support kan gezien worden als een hulpmiddel om het perspectief in een ondersteuningsplan te concretiseren en uit te werken. Active Support biedt aan begeleiders inspiratie en handvatten om dit proces naar het perspectief op methodische wijze te ondersteunen.

Dit zeggen mensen met een beperking over Active Support (Jones 2005):

- Ik doe veel leuke dingen.
- Ik doe zoveel meer nu we plannen maken.
- Het is belangrijk dat ik weet wat er komen gaat.
- Het is goed dat we zelf het werk in huis doen.
- Ik krijg de kans om het zelf te doen.
- Ik strijk mijn eigen was, vind ik helemaal niet erg.
- Nu weet ik eindelijk wat de taak is van begeleiders.
- Het is goed voor mij, begeleiders werken samen met mij zoveel als ze kunnen.

2.1 Talentenposter

◀ *Nasruddin* steekt elke dag op de fiets de grens over. De argwanende douanier vraagt hem wat hij in zijn fietstassen heeft. ‘Zand’ zegt *Nasruddin*. De douanier kijkt in zijn fietstassen en ziet inderdaad niets anders dan zand. Dit gaat zo weken door en terwijl de douanier steeds ingewikkelder manieren vindt om het zand te testen, blijft hij alleen maar zand vinden. Ten einde raad belooft

hij Nasruddin niet aan te houden als deze hem zijn geheim verklapt.
Nasruddin antwoordt kalm: 'Ik smokkel fietsen.' ➤
– 'Nasruddin-verhalen' komen uit het Midden-Oosten.

Doel

Het doel van de talentenposter (bijlage 1) is het in kaart brengen van persoonlijke talenten. De talentenposter belicht eigenschappen of vaardigheden waar iemand goed in is of waar hij goed in kan worden. Talenten hebben betrekking op sociale, emotionele, cognitieve, praktische vaardigheden en persoonlijke eigenschappen, hoe klein dan ook. Te denken valt aan de waardering voor de persoon door anderen, eigenschappen waar anderen blij van worden of vanwege vaardigheden waardoor hij iets voor zichzelf of voor anderen kan betekenen. Het doel is om op een speelse wijze een positief beeld van een persoon te schetsen op basis van zijn talenten. Deze bevindingen worden gebruikt bij de verdere uitvoering van de methodiek zoals het maken van gelegenheids- en instructieplannen.

Achtergrond

De achtergrond van de talentenposter bestaat uit het bieden van een expliciet kader voor positieve beeldvorming. In het verleden zijn de beperkingen, onmogelijkheden en de problemen uitgebreid beschreven. Om hier tegenwicht aan te bieden is binnen Active Support de talentenposter ontwikkeld. Die maakt het mogelijk om op een positieve manier naar een persoon te kijken. Voor de cliënt zelf heeft de talentenposter een positief effect op het zelfbeeld, mensen fleuren op als ze horen waar ze goed in zijn of waarom ze gewaardeerd worden door anderen.

Kenmerken

Met behulp van de talentenposter wordt persoonlijke informatie op systematische wijze geordend door zinnen aan te vullen die betrekking hebben op de talenten van het individu. In het midden staat de persoon wiens talenten beschreven worden, dit kan door middel van een naam of een foto. Er omheen staan zinnen die afgemaakt moeten worden. Door zinnen af te maken worden talenten zichtbaar die de aanknopingspunten vormen voor de uitvoering van de verdere methodiek.

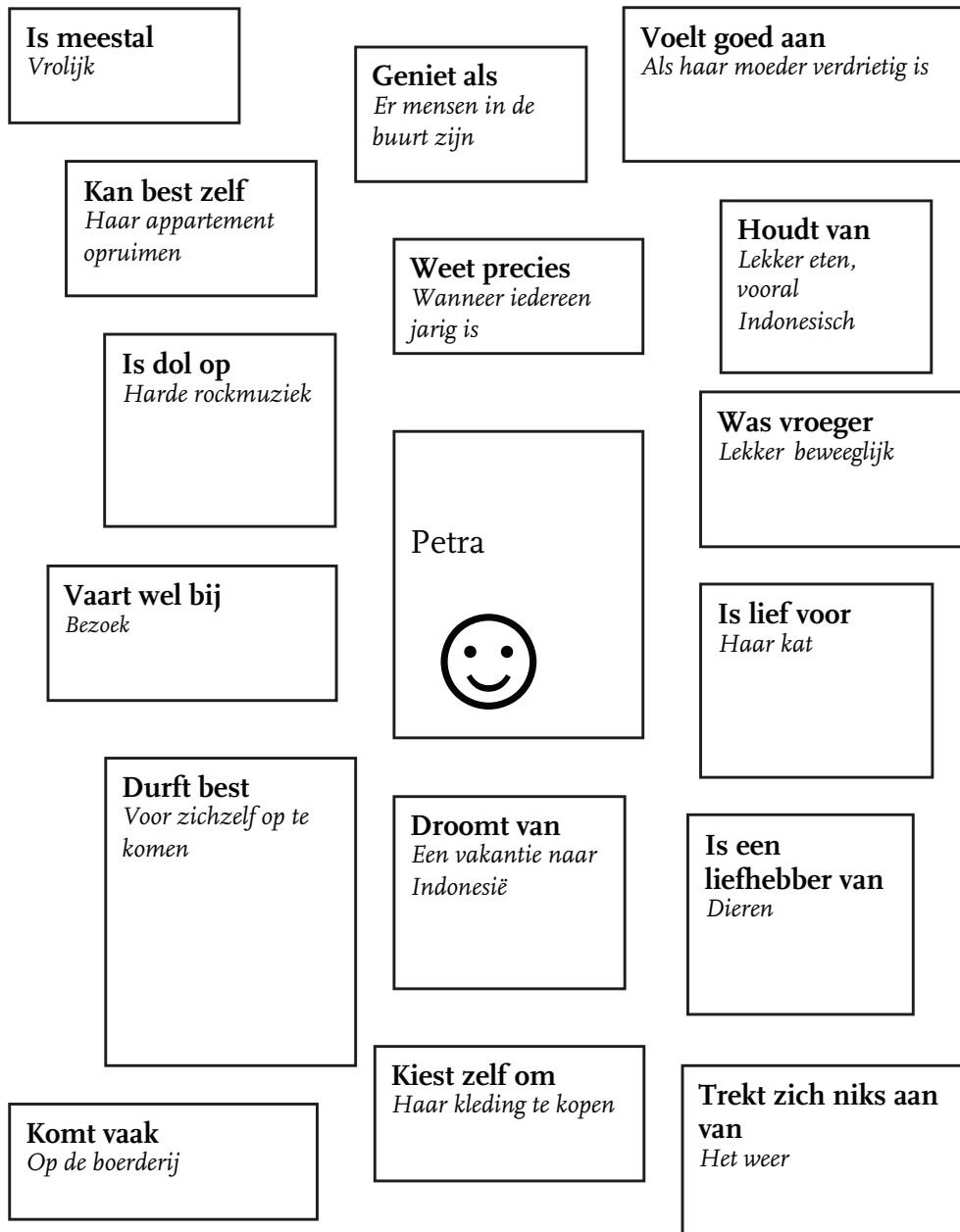
Werkwijze

De methodiek van Active Support start altijd met het maken van de talentenposter. De werkwijze is associatief, brainstormende wijs worden in korte tijd alle talenten

van de persoon verzameld en opgeschreven. De werkwijze voor het invullen van de talentenposter kan verschillend zijn. Ten eerste is het mogelijk dat de cliënt de poster zelfstandig invult. Is dat niet mogelijk, dan wordt de poster gemaakt door middel van een gesprek tussen cliënt en begeleider. Het voeren van een goed gesprek is lang niet altijd eenvoudig. Kennis van gesprekstechnieken helpt daarbij. Er zijn met name twee technieken die van belang zijn bij het bespreken van de talentenposter:

- 1 het gebruik van gesloten en open vragen
Bij een gesloten vraag is de antwoordruimte beperkt, meestal kan met 'ja' of 'nee' worden volstaan. Bijvoorbeeld: 'Ben je het hiermee eens?' Er kan geantwoord worden met 'ja' of 'nee' zonder dat er enige aanleiding is tot een vervolg. Bij een open vraag wordt juist minimale structuur en richting aan het antwoord gegeven. Bijvoorbeeld: 'Wat vind je hiervan?' Het antwoord kan geen 'ja' of 'nee' zijn, maar is gericht op het vormen van een eigen mening.
- 2 het gebruik van breedte- en diepte vragen
Breedte- en dieptevragen worden gebruikt bij het doorvragen. Bij breedtevragen wordt er door de vragensteller steeds een nieuw onderwerp aan de orde gesteld. Bijvoorbeeld: 'Wat is je favoriete vakantieland?' Antwoord: 'Italië'. Breedtevraag: 'Welke landen nog meer?' Bij een dieptevraag wordt juist aangesloten op het gegeven antwoord. Bijvoorbeeld: 'Wat is je favoriete vakantieland?' Het antwoord: 'Italië.' Dieptevraag: 'Wat vind je zo leuk aan Italië?' Antwoord: 'Het eten.' Volgende dieptevraag: 'Welk eten bedoel je precies?'

Met de talentenposter wordt geprobeerd zo veel mogelijk persoonlijke informatie te verzamelen. Daarvoor zijn open en dieptevragen het meest geschikt. Het is overigens niet zo dat er óf open óf gesloten vragen worden gesteld. Tussen open en gesloten vragen liggen veel gradaties. Bijvoorbeeld: 'Waar geniet je van?' is een open vraag. Het is mogelijk om deze iets meer gesloten te stellen. Bijvoorbeeld: 'Waar geniet je van in het weekend?' Dit blijft nog steeds een open vraag, maar geeft meer kader. Een ander belangrijk aspect bij het voeren van een gesprek is de inzet van ondersteunende middelen. Afhankelijk van de communicatiemogelijkheden van de cliënt kan gebruikgemaakt worden van bijvoorbeeld pictogrammen, foto's, tekeningen of voorwerpen. Tot slot kan voor het maken van de poster ook gebruikgemaakt worden van direct betrokkenen, zij worden gevraagd zich in te leven in de cliënt. Deze gegevens worden verzameld door het gedrag van de cliënt nauwkeurig te observeren. Een combinatie van de drie mogelijkheden om een talentenposter te maken is ook mogelijk, bijvoorbeeld de cliënt maakt zelf een poster en laat er één voor zich maken door direct betrokkenen. Het vergelijken tussen beide levert vaak interessante en aanvullende inzichten op.

Figuur 2.1 Talentenposter Petra

- ◀ De vader van *Petra* was betrokken bij de totstandkoming van de talentenposter van zijn dochter en hij was blij toen hij het uiteindelijke resultaat zag. Hij noemde het een cadeautje. Om *Petra* deelgenoot te maken van zijn blijdschap heeft hij de talentenposter opgeblazen tot A-3 formaat, een mooie lijst gekocht en opgehangen in de studio van *Petra*. In het midden heeft hij een foto van *Petra* geplakt. De poster hangt boven de bank, goed zichtbaar voor *Petra* zelf en iedereen die bij haar binnenkomt. Gasten hebben direct een gespreksonderwerp als zij de poster zien. ➤

2.2 Positieve beeldvorming

Doel

Het doel van de positieve beeldvorming (bijlage 2) is om alle positieve kenmerken van een persoon uitputtend te inventariseren. Het gaat hierbij expliciet om de voorkeuren en interesses, positieve eigenschappen en de vaardigheden die de persoon bezit. Deze beeldvormende gegevens worden gebruikt bij de verdere uitvoering van de methodiek zoals het maken van gelegenheids- en instructieplannen.

Achtergrond

Historisch gezien is er relatief weinig aandacht geweest voor de positieve beeldvorming van mensen met een beperking. Te vaak werd de beoordeling bepaald door beperkingen en problemen. Omdat Active Support op een positieve wijze met mensen aan de slag wil, is het van belang om de beeldvorming juist positief weer te geven. Deze positieve beeldvorming maakt dat betrokkenen anders naar de persoon kijken en hem op een andere wijze benaderen.

Kenmerken

De positieve beeldvorming wordt gekenmerkt door inventarisatielijsten van minstens vijftien voorkeuren en interesses, minstens vijftien positieve eigenschappen en minstens vijftien vaardigheden. Wat is het verschil tussen voorkeuren en interesses?

Een voorkeur is een aspect van de persoonlijkheid, die hoort bij iemand, die is kenmerkend voor de persoon en niet of nauwelijks te veranderen:

- avondmens;
- houdt van rust;
- geordend;
- zoetekauw;
- zonliefhebber;
- actief;
- houdt van vrouwen.

Een interesse is een activiteit die iemand graag doet of iets wat hem boeit, die kan na verloop van tijd veranderen:

- vissen;
- kijkt graag naar vliegtuigen;
- weet alles van de Eerste Wereldoorlog;
- handwerken;
- vrachtauto's;

- klussen;
- atletiek.

Werkwijze

De positieve beeldvorming vindt plaats aan het begin van een traject van Active Support, direct na het maken van de talentenposter. De informatie wordt verzameld door met de persoon zelf in gesprek te gaan of door mensen in zijn omgeving te bevragen. De gesprekstechnieken die bij de talentenposter beschreven staan, gelden ook bij het verkrijgen van gegevens voor de positieve beeldvorming. Door te associëren en te verdiepen komen onvermoede voorkeuren of positieve kenmerken naar voren. De informatie die voortkomt uit de positieve beeldvorming maakt dat begeleiders en andere direct betrokkenen vaak vele mogelijkheden zien om met de cliënt opbouwend en positief aan het werk te gaan.

Tabel 2.1 Positieve beeldvorming Walter

Voorkeuren Interesses	Positieve eigenschappen	Vaardigheden
Fietsen	Gaat graag uit	Wast eigen kleding
Gezelligheid	Vriendelijk	Persoonlijke hygiëne
Een biertje	Levendig	Fietsen
Hard rock	Zoekt contact	Kent de weg in het dorp
Jop, zijn vriend	Houdt van vaste patronen	Tafel afruimen
Een praatje op straat	Is trouw in afspraken	Macaroni maken
Zwarte kleding	Je weet wat je aan hem hebt	Kan levendig vertellen
Lang haar	Kan genieten	Computeren
Natuurfilms	Heeft leuke verhalen	Maakt plannen voor uitjes
Contact met vader	Hulpvaardig	Kan tv-programma's opnemen
Reptielen	Verrassend	Verzamelt botjes
Skeletten, botjes	Humor	Verzamelt vinylplaten
Buiten zijn	Gestructureerd	Pizza's beleggen
Festivals	Is een vriend	Taart bakken
Natuur	Heeft eigen smaak	Vuilniscontainer aan de weg zetten
Pizza's	Gastvrij	Verjaardagskalender bijhouden
Megadeth	Precies	Mobiele telefoon gebruiken

2.3 Activiteitenplan

- “ Ik was mij niet eens bewust dat ik dingen overnam. Door de training Active Support kwam ik erachter dat ik erg veel overneem, ik bekijk nu beter wat ik samen met de cliënt kan doen. ”
- Een uitspraak van een begeleider tijdens de training Active Support.

Doel

Het doel van het activiteitenplan (bijlage 3) is het realiseren van een voorspelbare en gevarieerde dag, met activiteiten die voor de persoon betekenisvol zijn en waarbij inspanning en ontspanning elkaar afwisselen. Activiteitenplannen zijn bedoeld voor cliënten die moeite hebben om hun eigen dag zelfstandig inhoud en vorm te geven. Met behulp van het activiteitenplan worden lege momenten voorkomen. Lege momenten zijn de tijden die de persoon zelf niet kan ordenen en invullen. Deze lege momenten kunnen een bron vormen van onrust of apathie, wat kan leiden tot moeilijk verstaanbaar gedrag. Het activiteitenplan is het kader voor de samenwerking tussen de persoon en zijn begeleider. Het activiteitenplan is leidend, de cliënt is niet afhankelijk van wie er met hem werkt; elke begeleider volgt hetzelfde activiteitenplan.

- ◀ De dagen voor *Daan* zijn moeilijk, hij weet niet waar hij aan toe is, elke dag staan er andere begeleiders voor zijn neus, die allemaal anders doen en verschillende dingen van hem vragen. Hij wordt er erg druk van in zijn hoofd, steeds moet hij bedenken wie hij tegenover zich heeft, hoe een activiteit verloopt en wat er van hem verwacht wordt. Het is steeds weer anders dan hij verwacht en dat maakt hem gespannen. Enige voorspelbaarheid zou hem rust geven. >

Achtergrond

Het activiteitenplan is ten eerste ontstaan vanuit de veronderstelling dat een duidelijke planning van dagelijkse activiteiten rust en zekerheid biedt. Als mensen weten waar ze aan toe zijn en wat ze kunnen verwachten, dan ontstaat er ruimte voor eigen regie en ontwikkeling. Voorspelbaarheid is daarbij een belangrijke factor; als voorspelbaarheid ontbreekt, dan is het leven voor veel cliënten overleven. Daarnaast hebben cliënten behoefte aan variatie wat saaiheid en starheid voorkomt.

Een tweede reden voor het ontstaan van activiteitenplannen is de mogelijkheid dat activiteiten worden overgenomen door begeleiders. Ondanks dat dit activiteiten zijn die cliënten prima zelf kunnen uitvoeren of die samen met hen gedaan

kunnen worden. Het overnemen van activiteiten heeft legitieme en minder legitieme redenen zoals tijdsdruk, de begeleider kan het vaak sneller of beter, of omdat de activiteit in het zorgpakket is opgenomen. Een voorbeeld van dit laatste is het eten dat kant en klaar wordt aangeleverd, terwijl de cliënt zelf een bijdrage kan leveren aan het koken van eten. Het activiteitenplan voorkomt het onnodig overnemen van activiteiten doordat zorgvuldig wordt bekeken wat de cliënt zelf kan of samen kan doen met begeleiding. Juist dit samen doen maakt een structurele samenwerking tussen cliënt en begeleider mogelijk. Dit wordt een intensieve samenwerking als er sprake is van moeilijk verstaanbaar gedrag. In onderstaand schema worden de activiteiten die overgenomen worden afgezet tegen activiteiten die de persoon samen met de begeleider zou kunnen doen. In de laatste kolom wordt aangegeven of de persoon de activiteit zelf kan doen of kan leren om die zelf te doen. Dit schema dient in de methodiek als voorbereiding voor het maken van een activiteitenplan, maar biedt ook aanknopingspunten voor het opzetten van gelegenheids- en instructieplannen.

Tabel 2.2 Voorbereidingen voor het activiteitenplan

Activiteit die jij nu voor ... doet	Welke van deze activiteiten kun je samen met ... doen	Welke van deze activiteiten kan ... zelf (leren) doen
Kamer opruimen	Kamer opruimen	Zelf de afvalmand leeg gooien
Koken, bakken	Cake bakken	Mixen, roeren
Kleding wassen	Kleding sorteren	Met behulp van twee gekleurde manden de was sorteren in wit en bont
Boodschappen doen	Versproducten halen	De boodschappentas dragen, winkelwagentje duwen, producten uit de schappen pakken
Bed verschonen	Dekbed insteken	Dekbed recht houden
Taxi regelen	Samen bellen	De hoorn vasthouden
Schoonmaken	Wastafel schoonmaken	Emmer water vullen en alles-reiniger toevoegen
Afspreken met vrienden	Vragen wie hij wil uitnodigen	Zelf initiatief nemen
Eten warm maken in magnetron	Eten op een bord doen	Vlees prikken

Er is meer te doen dan huishoudelijk werk:

- activiteiten in de samenleving, zoals een boodschap doen bij de buurtwinkel, kapper, een praatje op straat met een buurtgenoot;
- vrijetijdsactiviteiten bij reguliere verenigingen zoals sportclubs;
- maatschappelijke activiteiten zoals de stoep voor het huis vegen, glas naar de glasbak brengen, op het huis passen van afwezige burens.